Tytuł zadania

Analiza zmienności genetycznej i piramidyzacja genów warunkujących cechy użytkowe łubinu białego

Numer zadania: 42

Okres realizacji: 1 styczeń 2014 -31 grudzień 2020

Kierownik zadania: Wojciech Rybiński, prof. dr hab. Instytut Genetyki Roślin PAN, Strzeszyńska 34, 60-479 Poznań, 61 6550252, sekretariat: 61 6550250, wryb@igr.poznan.pl, z-ca: prof. dr hab. Wojciech Święcicki, 61 6550263, wswi@igr.poznan.pl

Zespół badawczy

Kierownik zadania		
Imię i nazwisko	Stopień i tytuł naukowy	Miejsce zatrudnienia
Wojciech Rybiński	Prof. dr hab.	Instytut Genetyki Roślin PAN w Poznaniu
Wykonawcy zadania		
Imię i nazwisko	Stopień i tytuł	Miejsce zatrudnienia
Wojciech Święcicki	Prof. dr hab.	Instytut Genetyki Roślin PAN w Poznaniu
Paweł Barzyk	Mgr inż.	Poznańska Hodowla Roślin, Oddział Wiatrowo
Zespół pomocniczy – 3 osoby		IGR PAN, IHAR Poznań

Cele projektu

Łubin biały jest potencjalnie jedną z najbardziej wartościowych roślin strączkowych (wysoki plon, 34-36% białka i 9% tłuszczu w nasionach). Ma jednak istotne wady (późne dojrzewanie, podatność na antraknozę i inne) wpływające na ograniczone zainteresowanie rolników. Postęp w hodowli łubinu białego jest niemożliwy bez poszerzenia puli genowej o korzystne warianty cech użytkowych oraz poznania właściwego dla ich pełnej ekspresji podłoża genetycznego. Analiza zmienności i uzyskanie populacji mieszańcowych z kombinacją kilku ulepszonych cech (w tym wspomnianych powyżej) stanowią kolejne etapy badań. Z kolei wyprowadzona populacja mapująca jest niezbędna dla badań genetyczno-molekularnych w tym konstrukcji mapy genetycznej z markerami cech użytkowych. Uzyskane wyniki projektu w istotnym zakresie poszerzą wiedzę z zakresu genetyki gatunku, stworzą podstawy do dalszych badań genetyczno-hodowlanych, ale także będą miały znaczenie aplikacyjne.

Celem proponowanych badań było:

- zidentyfikowanie i selekcja pożądanych cech w światowych zbiorach kolekcyjnych lub wśród mutacji indukowanych, sposób dziedziczenia,
- introdukcja cech do genotypów o wysokiej wartości użytkowej,
- opracowanie populacji mapującej, stanowić będzie punkt wyjścia do pogłębionych badań genetyczno-molekularnych.

Powyższe cele obejmowały:

- opracowanie zmienności analizowanych materiałów oraz wyodrębnienie korzystnych wariantów cech takich, jak: odporność na antraknozę, wczesność, niska zawartość alkaloidów i wysoka zawartość tłuszczu o pożądanym profilu kwasów tłuszczowych,
- wyselekcjonowanie z segregującej populacji cech determinujących wczesność i korzystny układ elementów struktury plonu,
- uzyskanie materiałów zawierających kombinacje cech niezbędnych dla postępu biologicznego w zróżnicowanym podłożu genotypowym,
- wyprowadzenie populacji mapującej dla badań genetyczno-molekularnych, lokalizacji genów dla cech użytkowych i ich markerów.

Założone i wymienione powyżej cele zrealizowano w okresie trwania realizacji projektu

Materiały i metody

Materiały stanowiły światowe zasoby genowe łubinu białego analizowane na podstawie dostępnej bazy danych i testów polowo-laboratoryjnych, populacje mutacyjne oraz wytworzone populacje mieszańcowe i populacja mapująca.

Metody:

- analiza zmienności i selekcja genotypów o niskiej zawartości alkaloidów, zbadanie dziedziczenia – analizy biochemiczne, krzyżowania, analizy statystyczno-genetyczne,
- analiza zmienności i selekcja genotypów o podwyższonej zawartości tłuszczu, w tym o korzystnym profilu kwasów tłuszczowych, zwłaszcza wielonienasyconych kwasów tłuszczowych: omega 3 i omega 6 – analizy biochemiczne,
- identyfikacja i selekcja genotypów odpornych na antraknozę (*Colletotrichum lupini*) - inokulacyjne testy szklarniowe w kolejnych pokoleniach u wybranych kombinacji krzyżówkowych w porównaniu do odmian wzorcowych,
- analiza zmienności w zbiorach kolekcyjnych oraz indukowanie nowej zmienności dla wyselekcjonowania genotypów o skróconym okresie wegetacji w połączniu z genem *rb* (*restricted branching*) – mutageneza: w tym optymalizacja dawek chemomutagenu MNU, ich wybór, traktowanie nasion, analiza i selekcja pokoleń mutacyjnych: M_1-M_4,
- krzyżowania zbliżające i analiza segregujących populacji mieszańcowych oraz wytworzenie populacji mapującej.

WYNIKI i WNIOSKI

Postęp w hodowli łubinu białego jest niemożliwy bez poszerzenia puli genowej o korzystne warianty cech użytkowych. Stąd na pierwszym etapie realizacji projektu przed wyborem najwartościowszych obiektów dla realizacji projektu dokonano oceny zawartości w nasionach alkaloidów i tłuszczu oraz odporności roślin na antraknozę w materiałach pochodzących z światowych zasobów genowych łubinu białego, a zgromadzonych (ponad 300 akcesów) w krajowym banku genów w Wiatrowie.

Wnioski

- analizy zawartości alkaloidów jak i tłuszczu w nasionach obiektów kolekcyjnych z ponad 40 krajów świata wykazały szeroki zakres zmienności obydwu cech w zakresie odpowiednio od 0,001 do 7 % i od 7% do 14%,
- w zasobach genowych reprezentujących 300 obiektów kolekcyjnych, inokulacyjne testy szklarniowe wykazały brak form o pełnej odporności na antraknozę, a szeroki zakres zmienności stopnia porażenia oceniany w skali 1-9 umożliwił wybór obiektów o największej tolerancji w zakresie od 1 do 4.

Drugi etap realizacji projektu obejmował krzyżowanie zbliżające z uwzględnieniem czterech cech (zawartość alkaloidów, tłuszczu, odporność na antraknozę i wczesność dojrzewania) i zróżnicowanego podłoża genetycznego (odmiany uprawne) oraz ocenę wartości użytkowej wyselekcjonowanych rekombinantów.

ALKALOIDY

- średnia zawartość alkaloidów dla wszystkich ocenianych mieszańców wynosiła 0,0069% przy zawartości na poziomie 0,024% i 0,035% w nasionach wzorcowych odmiana uprawnych: Butan i Boros,
- w finalnym pokoleniu F_6 średnia zawartość alkaloidów w trzech kombinacjach (B15, B16 i B17) wynosiła odpowiednio 0,0011%; 0,0190% i 0,00088% przy zakresach zmienności odpowiednio: od 0,0001% do 0,0039%; od 0,0034 do 0,0321% i od 0,002% do 0,00061%,
- wykazano różnice w zdolności kombinacyjnej poszczególnych kombinacji w kierunku uzyskiwania najbardziej niskoalkaloidowych rekombinantów. Najbardziej efektywna okazała się kombinacja B17: Amiga x Pikador,
- profil alkaloidowy wyrażony obecnością lub brakiem poszczególnych alkaloidów był specyficzny w odniesieniu do poszczególnych kombinacji krzyżówkowych i mieszańców, przy czym największą odrębnością w tym względzie wyróżniała się w kolejnych latach kombinacja B17 przy całkowitej absencji ammodendryny, albiny, 11,12- secodidehydromultifloryny i multifloryny,
- analizując linie rodzicielskie oraz pokolenia F_1 i F_2 zaobserwowano złożony sposób dziedziczenia alkaloidów. Dla większości z nich istotne było zarówno addytywne i nieaddytywne działanie genów z przewagą działania dominującego. W F_1 występowała naddominacja, a w F_2 częściowa lub całkowita dominacja genów dla większości alkaloidów. Udział nieaddytywnego działania genów i zmniejszenia stopnia dominacji w pokoleniu F_2 sugeruje stopniowe uwalnianie addytywności w kolejnych pokoleniach.

ANTRAKNOZA

- zarówno w przeglądzie kolekcji łubinu białego jak i w uzyskanych materiałach mieszańcowych nie zidentyfikowano form w pełni odpornych na antraknozę,
- obserwowano szeroki zakres stopnia porażenia roślin przez antraknozę. W zastosowanej skali porażenia (1-9) zidentyfikowano szereg mieszańców o wyraźnie większej tolerancji (1-4) w porównaniu z silnie podatną, rodzicielską odmianą uprawną Butan, (8 w przyjętej skali ocen),
- wykazano wysoką zdolność kombinacyjną dla B19 (Wt 95673 x Boros) wyrażająca się identyfikacją najliczniejszej grupy segregantów o zwiększonej tolerancji na antraknozę.

WCZESNOŚĆ

- prowadzenie oceny dojrzewania segregantów w kolejnych pokoleniach (do pokolenia F_7) umożliwiło wybór trzech, o najlepszych zdolnościach kombinacyjnych w kierunku selekcji najwcześniejszych mieszańców,
- zidentyfikowano najwcześniejsze mieszańce, dojrzewające kilka dni wcześniej niż ich formy rodzicielskie. Reprezentowały one dwie kombinacje krzyżówkowe obejmujące wczesną lokalną formę kolekcyjną Damascus (Wt 95517) oraz odmiany uprawne Boros i Pikador,
- dawki mutagenu NMU poszerzyły zakres terminu kwitnienia i dojrzewania w ocenianych populacjach umożliwiając wybór najwcześniej dojrzewających obiektów, średnio o cztery dni w porównaniu z kontrolną odmianą wyjściową Butan. Najbardziej efektywną dawką mutagenu w kierunku izolacji form najwcześniejszych o korzystnej strukturze plonowania okazała się 0,8 mM.

TŁUSZCZ I KWASY TŁUSZCZOWE

- potwierdzono trafność wyboru do badań w roku 2017 kombinacji krzyżówkowej AL 22 (Wt 95149) x Kalina o najlepszej zdolności kombinacyjnej, a w konsekwencji zidentyfikowano mieszańce o najwyższej zawartości tłuszczu (powyżej 13 i 14 %) w porównaniu ze średnią zawartością tłuszczu form rodzicielskich (10 % – 12%),
- w profilu kwasów tłuszczowych nasion u ocenianych mieszańców dominującym jest kwas oleinowy oraz linolowy. Mniejsza jest zwartość kwasu linolenowego, palmitynowego, stearynowego, eikozenowego oraz erukowego,
- wykazano korzystny stosunek kwasów omega–3 do omega-6, to jest kwasu linolenowego do linolowego na poziomie 1:2. Według danych literaturowych stosunek obydwu wielonienasyconych kwasów tłuszczowych uważany jest za prawie idealny w diecie ludzi jak i żywieniu zwierząt.

KRZYŻOWANIA ZBLIŻAJĄCE - PIRAMIDYZACJA GENÓW

Identyfikacja mieszańców niskoalkaloidowych, o zwiększonej tolerancji na porażenie antraknozą, poprawionej wczesności dojrzewania oraz o wysokiej zawartości tłuszczu umożliwiły wykonanie krzyżowań zbliżających wiążących w jednym genotypie mieszańcowym niską zawartość alkaloidów z tolerancją na antraknozę i w drugiej parze cech, wysoką zawartość tłuszczu z wczesnością dojrzewania. Materiał do krzyżowań stanowiły uzyskane mieszańce o najkorzystniejszych wariantach wspomnianych cech i właściwym dla łubinu białego ideotypie.

- W kombinacjach krzyżowych obejmujące obiekty o niskiej zawartości alkaloidów x obiekty o największej tolerancji na antraknozę, niskoalkaloidowa forma pochodziła z kombinacji Amiga x Boros, a obiekty o zwiększonej tolerancji na antraknozę z potomstwa mieszańcowego (mutant cienkościenny x odmiana Butan). Uzyskane mieszańce są aktualnie rozmnażane dla analiz biochemicznych.

- W odniesieniu do drugiej pary cech, wczesności i zawartości tłuszczu, wyniki uzyskane w tegorocznym pokoleniu F_4 wykazały trafny dobór mieszańców, jako komponentów rodzicielskich, a efektem finalnym piramidyzacji genów związanych z ocenianymi cechami jest uzyskanie mieszańców o zarówno poprawionej wczesności jak i zawartości tłuszczu.

POPULACJA MAPUJĄCA

Dla uwzględnienia możliwie szerokiego polimorfizmu wybór form rodzicielskich oparto na dużej liczbie przeciwstawnych alleli genów warunkujących badane cechy użytkowe (linia dzika x odmiana uprawna). Warunki te spełnia linia z krajowej kolekcji łubinu białego AL 22 charakteryzująca się tradycyjnym typem wzrostu, wysoką zawartością alkaloidów i tłuszczu oraz odmiana uprawna Boros o samokończącym typie wzrostu oraz niskiej zawartości alkaloidów i tłuszczu. W tegoroczny pokoleniu F_5 populacje mapującą reprezentowało ponad 150 roślin.

WYBRANE OSIĄGNIĘCIA

Aspekt utylitarny:

1. Uzyskano rekombinanty które charakteryzowały się:
   - zwiększoną tolerancją na porażenie przez antraknozę i obniżoną zawartością alkaloidów,
   - poprawioną zawartością tłuszczu i wczesnością dojrzewania.
2. Analizy profilu kwasów tłuszczowych wykazały jego wysoce zbalansowany charakter wyrażający się z żywieniowego punktu widzenia idealnym stosunkiem (1:2) wielonienasyconych kwasów: linolenowego (omega 3) do linolowego (omega 6).

Aspekt metodyczny:

- wyprowadzono populację mapującą z możliwością jej wykorzystana dla badań genetyczno-molekularnych, w tym konstrukcji mapy genetycznej z markerami cech użytkowych,
- opracowano metodykę indukowania mutacji dla łubinu białego (gatunek o wąskiej zmienności naturalnej) w oparciu o testy optymalizacji dawek. Za optymalną dla nasion łubinu białego uznano dawkę 0,8 mM MNU,
- zmodyfikowano metodykę inokulacyjnego testu szklarniowego dla oceny stopnia porażenia roślin łubinu białego przez antraknozę i identyfikacji form odpornych.

Wyjaśnienie mechanizmu:

- wykazano złożony charakter dziedziczenia alkaloidów. Istotne było zarówno addytywne i nieaddytywne działanie genów z przewagą działania dominującego (w F_1 naddominacja, w F_2 częściowa lub całkowita dominacja genów).

Publikacje

Rybinski W. , Kroc M. , Święcicki W., Wilczura P., Kamel K., Barzyk P. , Mikulski W. 2018. Preliminary Estimation of Variation of Alkaloids Content in White Lupin (*Lupinus albus* L.) Collection. In:. *Breeding Grasses and Protein Crops in the Era of Genomics,* Brazauskas et al. (Eds.) Springer International Publishing AG, Cham, Switzerland, pp. 131-136

Rybiński W., Święcicki W., Bocianowski J., Börner A., Starzycka-Korbas E., Starzycki M. 2018. Variability of fat content and fatty acids profiles in seeds of a Polish white lupin (*Lupinus albus* L.) collection. Genetic Resources and Crop Evolution 65: 417-431. (IF- 1,25)

Konferencje naukowe - streszczenia

Rybiński W., Święcicki W., Nawrot Cz., Barzyk P., Starzycki M., Starzycka E., Wilczura M. 2014. Zawartość alkaloidów i tłuszczu w nasionach oraz odporność na antraknozę w krajowej kolekcji łubinu białego. Krajowa konferencja „Łubin we współczesnym rolnictwie", 8-10 września 2014, Kudowa Zdrój; Materiały Konferencyjne s. 49-50

Rybiński W., Święcicki W., Barzyk P, Starzycki M. 2015. Zmienność zawartości tłuszczu i profilu kwasów tłuszczowych dla części obiektów kolekcyjnych łubinu białego w 2015 r. Konferencja Naukowa Polskiego Towarzystwa Agrofizycznego, Malinówka k. Ełku, 9-11 września 2015; Materiały Konferencyjne s. 49-50

Rybiński W., Święcicki W., Bocianowski J., Boerner A., Starzyck E., Starzyckia M. 2016. Variability of fat and fatty acids profiles in seed of white lupin (*Lupinus albus* L.) collection., Second International Legume Society Conference (ILS2) 2016: Legumes for Sustainable World, Troia, Portugal, 12-14 October 2016; Book of Abstracts p. 98

Rybiński W., Kroc M., Święcicki W., Wilczura P., Kamel K., Barzyk P., Mikulski W. 2017. Variability of fat content and fatty acids profiles in seeds of a Polish white lupin. Eucarpia „ Breeding grasses and protein crops in the era of genomics", Vilnius, Lithuania, September 11-14, 2017. (Udział P. Barzyk), Book of Abstracts p.63

Rybiński W., Święcicki W., Starzycka-Korbas E., Starzycki M., Barzyk P. 2018. Seeds of white lupin (*Lupinus albus* L.) as a valuable source of fat and fatty acids. International Congress On Oil and Protein Crops – Chisinau, Republic of Moldova, May 20-24, 2018; Abstract Book p. 89

Rybiński W., Święcicki W., Barzyk P., Nawrot Cz., Starzycki M., Starzycka-Korbas E., Wilczura M. 2019. Ocena zmienności zawartości alkaloidów i tłuszczu w nasionach oraz odporność na antraknozę w krajowej kolekcji łubinu białego. Ogólnopolska konferencja IGR PAN: „Od rośliny modelowej do odmiany", 5-7 listopad 2019; Poznań; Materiały Konferencyjne s. 74

Rybiński W., Święcicki W., Starzycki M., Wilczura P., Starzycka-Korbas E., Barzyk P., Górynowicz B. 2019. White lupin (*Lupinus albus* L.) with increased fat and reduced alkaloids content. European Conference on Crop Diversification, September 18-21.2019. Budapest, Hungary; Book of Abstracts p.198-19